

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-6-70-51>

УДК 327.5(477)

Авер'янова Н.М.

ORCID: 0000-0002-1088-2372

Воропаєва Т.С.

ORCID: 0000-0001-8388-7169

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РОСІЯ – УКРАЇНА: МІЖДЕРЖАВНИЙ ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ НЕОКОЛОНІАЛЬНОГО ТИПУ

Анотація. Аналізується збройний конфлікт в Україні на сучасному етапі. Автори розглядають специфіку міждержавних конфліктів у постколоніальному світі та розкривають сутність процесу конфліктизації. Специфіка конфліктизації міждержавних відносин в епоху глобалізації полягає в тому, що це явище стає транснаціональним і планетарним за своєю природою. Збройне протистояння на території України вперше розглядається як міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу. Проаналізовано проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки в контексті збройного конфлікту в Україні. Показано, що в умовах російсько-українського збройного протистояння суттєво активізуються процеси конфліктизації різних сфер суспільного життя громадян України.

Ключові слова: конфлікт, збройний конфлікт, неокolonіалізм, Україна, Російська Федерація.

Averianova Nina, Voropayeva Tatiana

Taras Shevchenko National University of Kyiv

RUSSIA – UKRAINE: AN INTERSTATE ARMED CONFLICT OF THE NEOCOLONIAL TYPE

Summary. The armed conflict in Ukraine is analyzed at the present stage. The authors of the article consider the peculiarities of the conflictization of interstate relations in the post-colonial world and reveal the essence of the process of conflict. The specificity of the conflict between state relations in an era of globalization is that this phenomenon becomes transnational and planetary in nature. The analyzes the problems of ensuring international and national security in the context of armed conflict in Ukraine. The armed conflict in Ukraine is closely linked to the neo-colonial policy of the Kremlin. It is known that the consequences of the colonial domination of the former empires are noticeable in the modern world. For the first time an armed confrontation on the territory of Ukraine is viewed as an inter-state armed conflict of neo-colonial type. It is shown that in the conditions of the Russian-Ukrainian armed confrontation the processes of conflictization of various spheres of public life of citizens of Ukraine are significantly activated. The Russian-Ukrainian armed conflict is a kind of trigger, a catalyst for destabilization, polarization and radicalization of the entire Ukrainian society. Our state should take care of protecting its own interests, because international organizations and other countries that take part in solving the conflict, above all, adhere to their interests. The end of the armed conflict, the cessation of the Russian aggression against Ukraine, includes not only military methods, but also humanitarian ones. It is necessary of formulating a set of measures (humanitarian, socio-economic and politico-military) aimed at preventing challenges, dangers and threats to the national interests of Ukraine. It is also necessary to maintain a balance of forces, values, resources, political, legal and socio-economic problems in society and the state.

Keywords: conflict, armed conflict, neo-colonialism, Ukraine, Russian Federation.

Постановка проблеми. У світі немає жодної країни, суспільство якої б постійно перебувало у безконфліктній ситуації, адже конфлікт, будучи невід'ємним компонентом людського існування, виявляє себе в суперечливій єдності природи й соціуму, природи й культури, соціуму й людини, людини й людини тощо. Суперечності завжди мали місце в історії людської цивілізації, і з плином часу вони набували все більш гострого «звучання», зокрема в умовах кардинальних трансформацій, які відбувались і відбуваються у межах різних держав, посилюючи конфліктність у різних сферах суспільного життя.

Конфлікти (як природний прояв соціального життя і специфічної взаємодії людей і груп) завжди звертали на себе увагу представників різних наук. Предметом досліджень стародавніх мислителів і сучасних вчених упродовж багатьох сторіч було вивчення суперечностей в соціумі, зі-

ткнення протилежних інтересів, цінностей і мотивацій людей, боротьба між індивідами, окремими групами, країнами, державами.

Аналіз наукових публікацій. Питання згоди і конфлікту, війни і миру вивчали ще в античну добу такі мислителі як Геракліт, Геродот, Емпедокл, Епікур, Аристотель, Платон, Цицерон та ін. Проблеми війни та миру, причини і наслідки конфліктів досліджували Ф. Бекон, Г. Гегель, Г. Гроцій, Д. Дідро, І. Кант, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Т. Мор, А. Рабле, Е. Роттердамський, Г. Спенсер та ін. Перші прото-конфліктологічні концепції розробляли Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо, А. Сміт, К. Клаузевіц, Ч. Дарвін та ін. Теоретико-методологічні й практичні основи сучасної конфліктології базуються на досягненнях засновників провідних соціологічних і психологічних теорій конфліктів М. Дойча, К. Левіна, Д. Міда, К. Роджерса, К. Хорні,

У. Юрі та ін. Саме ці мислителі й науковці започаткували процес інституціоналізації сучасної конфліктології, яка вивчає конфлікти на мікро-, мезо-, макро- та мега-рівнях. Різноманітні конфліктологічні теорії формувались упродовж XIX – XX століть, вони викладені у працях багатьох зарубіжних (Р. Арон, Р. Блейк, К. Боулдінг, М. Вебер, Л. Гумплович, Р. Дарендорф, Е. Дюркгейм, А. Елліс, Г. Зіммель, Дж. Келлі, В. Клар, Л. Козер, О. Конт, К. Левін, Г. Моска, В. Парето, Т. Парсонс, К. Роджерс, Р. Снайдер, Г. Спенсер, Г. Теджфел, З. Фройд, Ф. Хайдер та ін.) та вітчизняних (О. Бабкіна, І. Бекешкіна, І. Ващенко, Л. Герасіна, В. Горбатенко, О. Донченко, Л. Карамушка, О. Картунов, Г. Ложкін, С. Максименко, В. Москаленко, М. Пірен, В. Ребкало, А. Ручка, В. Танчер та ін.) вчених.

Метою статті є аналіз російсько-українського збройного протистояння на сучасному етапі та визначення на цьому підрунті сутності збройного конфлікту на території України.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що конфлікт (від латинського слова *conflictus* – зіткнення) – це вид суперечності, яка є ситуативною і «яка відбувається в певному просторі і часі з певного приводу», між певними людьми чи групами людей [3, с. 232]. У сучасній соціології манірації конфлікту розуміють як зіткнення актуалізованих суперечностей, протилежно спрямованих інтересів, потреб, цілей, думок, мотивів, соціальних установок, цінностей, поглядів, планів, намірів, позицій суб'єктів взаємодії (які можуть бути опонентами, ворогами тощо). Тривале напруження та граничне загострення актуалізованих суперечностей призводить до безкомпромісної боротьби, деструктивних дій, непротистих колізій і трагічних наслідків для суб'єктів конфліктної взаємодії. Конфліктні ситуації виникають тоді, коли суб'єкт конфліктної взаємодії намагається просувати власні інтереси, які не відповідають інтересам іншого суб'єкта [9].

Конфлікт є однією з форм життєдіяльності будь-якого суспільства. Конфлікт є певним «началом», що пронизує всі сфери життя соціуму, редукуючись в особливі способи взаємодії, які є характерними для певної сфери суспільного життя. Будь-який конфлікт може приводити і до деструктивних, і до конструктивних наслідків. Прояви конфліктів такі ж різноманітні, як і методи та способи їхнього врегулювання. На жаль, досить часто внутрішньодержавні конфлікти послаблюють можливість країни захищати свої національні інтереси на міжнародній арені. Внутрішні конфлікти в країні можуть використовуватись і зовнішніми, і внутрішніми гравцями як інструмент тиску на керівництво держави та прийняття ним невідгідних для даної країни умов.

Нинішній конфлікт в Україні можна визначити як тривалий міждержавний збройний конфлікт неоколоніального типу, який виник у результаті ескалації гібридної війни, що розпочалась задовго до 2014 р., адже гібридна агресія Кремля проти України (а також проти інших незалежних держав) пов'язана як із намірами відновити СРСР, так і з прагненнями відновити Російську імперію у кордонах 1913 р. [7]. Курс України на європейську та євроатлантичну інтеграцію став потужним викликом для Російської

Федерації, яка сприйняла європейський вектор розвитку України як значну загрозу для власних геополітичних планів. Отже, події у Криму і на Сході України на початку 2014 р. дають підстави розглядати збройну агресію Росії як міждержавний збройний конфлікт неоколоніального типу.

Упродовж кількох століть український народ відчував на собі багато деструктивних імперських та колоніальних впливів. Серед них були: захоплення етнічної території українців; окупація; політична несамостійність (залежність); принижений правовий статус місцевого населення; позбавлення автохтонного народу самостійного правового статусу; нещадна економічна експлуатація природних багатств і праці місцевого населення на користь імперського центру; гальмування економічного розвитку, соціально-економічна деградація; позбавлення або обмеження повноти суверенітету українського народу на користь імперського центру; нав'язування місцевій владі кабальних договорів про протекторат; інспірування приходу до влади залежного від імперського центру маріонеткового режиму; застосування військової сили; формування імперським центром власної колоніальної адміністрації; анексії території; лінгвоцид і етноцид; репресії й голодомори; насильницьке переміщення людей з їхніх рідних земель на нові території; нав'язування ідеології та цінностей колонізатора; деукраїнізація; маргіналізація етнічних і національних груп; інспірування різних форм внутрішнього протистояння та розколів суспільства; релігійна, культурна та етнічна дискримінація; культурна асиміляція та гібридизація тощо [4; 5].

Колоніальна ідеологія Російської імперії, а у подальшому Радянського Союзу передбачала створення певних міфів і міфологем, що реалізувалися в науці, освіті, мистецтві та сприяли зміцненню колоніальної системи. Зазвичай, такі міфи та міфологеми мають мало спільного з історичною правдою, вони підтримуються надуманими науковими фактами і художнім відображенням у мистецтві, що стають більш переконливими завдяки таланту митців, які їх відтворюють. Так, імперська концепція триєдиного російського народу, який нібито складався з великоросів (росіян), малоросів (українців) і білоросів, увійшла в радянську історію. Іронією долі є те, що ідею триєдиного російського народу висунули саме українські духівники-філософи, у подальшому ця ідея набула в Російській імперії офіційного статусу. Поняття Малоросії та малоросів формували світоглядні уявлення українців, які розглядали Україну як невід'ємну складову спочатку Російської імперії, а потім – СРСР.

У наші дні Кремль також наполегливо підтримує міфи про триєдиність російського народу, «старшого брата» та єдність Російської православної церкви, що дає привід Російській Федерації впроваджувати в життя концепцію «Русского мира», яка є важливим ідеологічним підґрунтям неоімперських планів Російської Федерації. В цій інтеграційній концепції важливе місце відводиться Україні, про що свідчить промова предстоятеля Російської православної церкви Патріарха Кирила на III Асамблеї «Русского мира» 2009 р., де він зазначив: «...необходимо ясно понимать, что представляет сегодня

Русский мир. Мне кажется, что если мы будем считать его единственным центром только Российской Федерацию в современных границах, то мы тем самым погрешим против исторической правды и искусственно отсечем от себя многие миллионы людей... Ядром русского мира сегодня являются Россия, Украина, Белоруссия, и святой преподобный Лаврентий Черниговский выразил эту идею известной фразой: «Россия, Украина, Беларусь – это и есть святая Русь». Именно это понимание Русского мира заложено в современном самоназвании нашей Церкви» [6]. Суттєвим є те, що в «Русском мире» «русская духовная и культурная традиция» [6] розглядаються як важливі чинники, які здатні об'єднати населення Росії, російськомовних громадян інших країн і російську діаспору в єдину спільність, що передбачає етнічну асиміляцію і зросійщення іншоетнічних осіб.

Великою постколоніальною бідю України є знищення еліта, нівельована національна самосвідомість, комплекс меншовартості та пригнічена суб'єктність [4]. На жаль, певна частина політичного класу України, що має закликати до єдності українського суспільства щодо припинення російської агресії, досить часто (особливо сьогодні, в умовах передвиборчої кампанії 2019 р.) для збільшення числа своїх виборців проводить політику російського неоімперського реваншизму, що загострює конфлікти в Україні. Небажання частини українського політичного класу керуватися інтересами українського суспільства та підніматися вище власних амбіцій, становить суттєву перешкоду для подолання внутрішніх та зовнішніх викликів і загроз українській нації. А оскільки саме політичний клас приймає рішення щодо формування стратегії розвитку країни, то необхідно, щоб його представники не допускали розколу українського народу та розпалювання внутрішніх конфліктів у державі, деактивували зародження сепаратистських рухів, спрямовували свої зусилля на консолідацію всього українського суспільства для подолання пропагандистських впливів Російської Федерації, припинення її гібридної війни, заради деокупації та реінтеграції українських територій [1].

Питання щодо державної (української) мови досить часто постає у якості конфліктогенного чинника в українському соціумі, яким вдало маніпулює Кремль. Відомо, що «утвердження в незалежній Україні мови найчисленнішого корінного етносу у статусі державної цілком відповідає європейському принципів мовно-культурного будівництва і є єдиним шляхом консолідації населення і гармонізації міжетнічних стосунків у країні» [8, с. 4]. Мова, як відомо, окрім комунікативної функції (засіб спілкування людей), виконує ще й ідентифікаційну та націєтворчу; виокремлення за мовою, що відрізняє один народ від іншого – найбільш точне. У процесі зміцнення національної держави мовна політика, разом із гарантуванням мовних прав людини, має забезпечувати національну єдність соціуму та утверджувати політичну стабільність, а не загострювати конфліктні ситуації. Відсутність цілеспрямованої мовної політики після отримання Україною незалежності є наслідком колоніального стану України в минулому, що призвело до

поділу українського суспільства на україномовні та російськомовні регіони. Довготривалі дискусії з приводу інституціоналізації двомовності в Україні сприяли загостренню відносин між найбільшими за кількістю населення етноспільнотами країни – українцями та росіянами, відповідно, нарощуванню конфліктності у суспільстві. Так, навіть вторгнення в Крим Російська Федерація аргументувала як акт захисту російськомовних громадян, зокрема, як захист їхніх прав від утисків української держави, що, в тому числі, не затверджує російську мову як другу державну. Загострення мовної проблеми досить часто провокувалося та провокується не лише Російською Федерацією, а й політичними партіями, особливо у період передвиборчої кампанії, коли мовне питання ставало та стає приводом для маніпуляцій, насамперед, для того, щоб відволікати увагу населення від болючих економічних і соціальних проблем. Ситуація з державною (українською) мовою, яка склалася й існує упродовж часів незалежності, – це тяжкий наслідок колоніального минулого нашої країни, який став вагомим чинником збройного конфлікту в Україні [2, с. 9–10].

Міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу на теренах України – виклик національній безпеці України, він, окрім економічного виснаження нашої держави, суттєво впливає на внутрішньополітичні процеси в Україні та стає на заваді її вступу до НАТО. Російська Федерація не шукає шляхів припинення цього збройного конфлікту, а навпаки – посилює його, адже для неї – це і спосіб боротьби проти Північноатлантичного альянсу на території України, і спосіб утримування нашої держави в геополітичному полі власного неокolonіального впливу. Нарощування російського воєнного потенціалу дає привід припускати, що з боку Російської Федерації можливі по відношенню до України «придністровський» або «абхазький» сценарії.

Міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу на теренах України інспірований Російською Федерацією і є унікальним у світовій практиці. Припинення цього конфлікту й подолання його наслідків є важливим для європейського та світового співтовариства, адже збереження незалежності й відновлення територіальної цілісності України є одним із визначальних чинників підтримання стабільності й безпеки у Європі та всьому світі.

Висновки і пропозиції. Отже, Україна повинна докласти максимум зусиль для врегулювання міждержавного збройного конфлікту в нашій країні. Необхідно мобілізувати соціальні, економічні, політичні, правові, ідеологічні, воєнні та культуральні можливості держави й суспільства заради відновлення суверенітету і територіальної цілісності України, а також для мінімізації загрози великомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Наша держава має зробити все можливе для захисту власних інтересів, адже міжнародні організації та інші країни, що беруть участь у вирішенні міжнародних конфліктів, насамперед, враховують свої корпоративні й національні інтереси.

Українська влада мусить враховувати «закон незворотних змін» і бути готовою до врегулювання міжнародного збройного конфлікту на

теренах України в результаті сприятливого збігу обставин, коли може відкритися «вікно можливостей» для якісної і відносно швидкої деокупації та реінтеграції Криму й Донбасу (основними ознаками такого «вікна можливостей» є економічне виснаження РФ через поглиблення економічного дисбалансу та посилення міжнародних санкцій; участь РФ у тривалих збройних конфліктах в інших «гарячих точках» світу; інтенсифікація внутрішніх конфліктів у РФ; активізація соціальних протестів і міжетнічного напружен-

ня; суттєве скорочення військового бюджету РФ; ослаблення авторитарного режиму В. Путіна тощо). Найважливішими кроками у соціально-економічній політиці мають бути як зменшення бідності українських громадян, так і деолігархізація, демонополізація та деколонізація України, з обґрунтуванням політики стабільного розвитку, спрямованої на подолання наслідків економічної, політичної, культурної та інтелектуальної залежності українців (як етнічних, так і політичних) від колишніх імперій.

Список літератури:

1. Авер'янова Н. Консолідація українства як пріоритетне завдання національної еліти України. *Українознавчий альманах*. 2017. № 22. С. 67–72.
2. Авер'янова Н. Чинники консолідації українства в постколоніальну добу. *Українознавчий альманах*. 2017. № 20. С. 8–12.
3. Булатов М.О. *Філософський словник*. Київ : Стило, 2009. 575 с.
4. Воропаєва Т.С. Трансформації української ментальності в постсоветський період: потенціал деконфліктизації соціума. *Modern scientific researches. Современные научные исследования*. 2019. № 7(1). С. 106–113.
5. Воропаєва Т.С. Конфліктизаційні та деконфліктизаційні процеси в Україні: соціально-філософські аспекти. *Научный взгляд в будущее*. 2018. Вып. 10. Т. 2. С. 49–56.
6. Виступлення Святейшого Патріарха Кирила на торжественном открытии III Ассамблеи Русского мира. *Русская Православная церковь. Официальный сайт Московского патриархата*. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>
7. Горбулін В. Ціннісні ресурси війни і миру: український фронт. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 3(40). С. 11–17.
8. Масенко Л. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2004. 163 с.
9. Пірен М.І., Ложкін Г.В. Словник-довідник термінів з конфліктології. Чернівці-Київ, 1995. 318 с.

References:

1. Averianova N. (2017). Konsolidaciya ukrayinstva yak priorytetne zavdannya nacionalnoyi elity Ukrayiny [Consolidation of ukrainianess as a priority problem of Ukraine national elite]. *Ukrayinoznavchyy almanax*, no. 22, pp. 67–72.
2. Averianova N. (2017). Chynnyky konsolidaciyi ukrayinstva v postkolonialnu dobu [Factors of Consolidation of Ukrainianess in Postcolonial Age]. *Ukrayinoznavchyy almanax*, no. 20, pp. 8–12.
3. Bulatov M.O. (2009). Filosofskyy slovnyk [Philosophical Dictionary]. Kyiv : Stylos. (in Ukrainian)
4. Voropaeva T.S. (2019). Transformacii ukrainskoj mentalnosti v postsovetskij period: potencial dekonfliktizacii sociuma [Transformations of the Ukrainian mentality in the post-Soviet period: the potential of deconflicting society]. *Modern scientific researches. Sovremennye nauchnye issledovaniya*, no 7(1), pp. 106–113.
5. Voropaeva T.S. (2018). Konfliktizacijni ta dekonfliktizacijni procesy v Ukrayini: socialno-filosofski aspekty [Conflictization and deconflictization processes in Ukraine: social-philosophical aspects]. *Nauchnyi vzgljad v budushche*, vol. 10, no. 2, pp. 49–56.
6. Vystuplenie Svyatejshego Patriarha Kirilla na torzhestvennom otkrytii III Assamblei Russkogo mira [The speech of His Holiness Patriarch Kirill at the opening ceremony of the III Assembly of the Russian World]. *Russkaya Pravoslavnaya cerkov. Oficialnyj sayt Moskovskogo patriarhata*. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>
7. Gorbulin V. (2016). Cinnisni resursy vijny i myru: ukrayinskyy front [Value recourses of war and peace: Ukrainian format]. *Strategichni priorytety*, vol. 3(40), pp. 11–17.
8. Masenko L. (2004). Mova i suspilstvo. Postkolonialnyj vymir [Language and society. The postcolonial dimension]. Kyiv : Vydavnychyj dim «KM Akademiya». (in Ukrainian)
9. Piren M.I., Lozhkin G.V. (1995). Slovnyk-dovidnyk terminiv z konfliktologiyi [Directory of Terms for Conflict]. Chernigov-Kyiv. (in Ukrainian)